

АКТИВНОСТ ОМЛАДИНЕ У СЕЛИМА ОКО ЧАЧКА У ДАНИМА УЖИЧКЕ РЕПУБЛИКЕ

Још 1937. године изабран сам за оекретара и благајника књижнице у Атеници и Кулиновцима. Књижница у Атеници имала је око 2.000 књига које су најчешће узимали на читање омладинци. Постепено су се око крвижнице окупљали најнапреднији младићи од којих ће се касније створити први омладински актив. Омладица у селу је још тада посебно била активна на народном просвећивању. Припремали су се позоришни комади, организоване заједничке посете биоскопу, било је предавања, а организован је и домаћички течај за женску омладину. Све те облике рада Партија је користила за проширивање свог утицаја у редовима младих.

У јесен 1938. године, као ученик петог разреда Гимназије у Чачку примљен сам у чланство Скоја. Тада је и организован први актив Скоја у Чачанској гимназији, којим је руководио Милић Крупеш. На једном од првих састанака актива Скоја, који је одржан крајем октобра или почетком новембра 1938. године, шворио сам је Раде Азањац, који је тада, због свог напредног става, био искључен из Гимназије, а био је задужен за рад Скоја у Чачанској гимназији. Први пут сам тада од њега одређеније сазнао за задатке младих комуниста. Сећам се да нам је тада један од основних задатака био да све поштене омладинце одвојимо од утицаја Љотићевог „Збора“. Тада смо поделили дулности. Једни су били задужени за прикупљање претплате за напредне књиге и часописе, други су руковали разредном илегалном библиотеком, у којој су биле и забрањене књиге. Посебно смо настојали да у избору семинарских тема, које су давале школе по програму, изаберемо оне у којима је могућно изражавати напредна схватања.

У школи је постојала Ђачка дружина „Танаско Рајић“ са својом књижницом. Имали смо посебан задатак да спречимо да књижница при Ђачкој дружини не постане легло љотићеваца. Љотићевска организација тада је уживала пуну подршку школских власти. Сећам се да је на једну скупштину Ђачке дружине долазио директор школе и упорно се залагао да се за председника дружине бира љотићевац Павле Никитовић. Успели смо да се предлог директора одбије.

У то време почела ее развијати разноврсна сарадња између градске и сеоске омладине. Та сарадња се одмах осетила у подршци шпанским републиканцима, а у данима чехословачке кризе омладина из Чачка и околних села масовно је излазила на улице Чачка и скандирала солидарност с народима Чехословачке.

Тако су дочекани и судбоносни дани 1941. године.

На позив Партије у пролеће 1941. године да се почне сакупљати оружје и опрема за устанак, у чачанском крају међу првима се свуда одазивала омладина. У то време развијен је још живљи политички рад у Чачку и свим околним селима. Чешће су одржаване разне конференције, читалачки часови, организована су многа предавања, а за женску омладину санитарски течајеви.

Од ранијих омладинских актива по селима скоро свуда су формиране окојевске организације.

Немачке окупаторске снаге изашле су 28. јуна 1941. године да „прочешљају“ терен у Атеничком и Трнавском пољу јер им је нешто било сумњиво. После тога велики број напредних омладикаца из Атенице, Кулиноваца и Трнаве повадио је сакривено оружје. Сакупљали су се у реону Суботића кућа у ТрнавФ!. Међутим, највећи број омладинаца тада је враћен „на теренски рад“. Објашњено нам је да ћемо добити гозив када треба да дођемо наоружани у одред.

Наставили смо тај такозвани „теренски рад“. За сваку поједину акцију стваране су посебне групе. Омладина из Заблаћа и Вапе тада је порушила мост на Карачи у Балузи. Омладина Кулиноваца и Атенице у два маха је исекла телеграфске стубове. Омладина Трнаве такође је учествовала у рушењу комуникација, Било је и других акција, а увек је важан задатак било прикупљање оружја и муниције.

За поједине акције јављао се обично већи број омладинаца него што је било потребно.

Пошто су основане прве чете Чачанског партизанског одреда, највећи број организованих омладинаца укључио се у чете. Највећи прилив младих у партизане био је у августу и почетком септембра 1941. године.

Истовремено су почели да се појављују и четници. У четничким јединицама у то време није постојала омладинска организација. Четници су тада на омладину гледали с нескривеним потцењивањем. Обично су их звали и сматрали „балавцима“.

На збору омладине у хотелу „Крен“ у Чачку 27. октобра 1941. године основан је Српски народноослободилачки омладински савез за округ чачански. На том збору говорили су Иво Лола Рибар, Вучко М)Илошевић, Драгослав Прекић и још неки. Иво Лола Рибар и Вучко Милошевић говорили су у име партизанског покрета, а Прекић у име остале родољубиве омладине. За овај збор извршене су бројне организационе припреме. У среским комитетима Скоја организован је масован заједнички долазак у Чачак, са зас-

тавама, паролама и борбеним песмама. Млади су на збор долазили носећи борбене пароле на транспарентима. Збору су присуствовали представници омладинских организација из свих средова тадашњег чачанског округа.

Дворана хотела „Крен“ била је мала да прими све оне који су дошли на овај збор. Испред дворане, на улици, за време збора врвело је као у кошници.

После збора омладина је у колонама прошла кроз град и манифестовала јединство и спремност за борбу против окупатора.

О доласку на овај збор и активности после збора сведочи Нада Симовић из Мојсиња, коју су непријатељи убили, али која нам је о томе у свом „Дневнику“ под датумом 27. октобра 1941. године записала:

„27. октобар. Око 11 часова омладинци и омладинке из Мојсиња, Станчића и Трепче пошли су на велики омладински митинг у Чачку. Са омладинцима из „доњег краја“ састали смо код Призадовог магацина и одатле, двоје по двоје, са песмом и свирком ушли смо у Чачак. Ушли смо у салу хотела „Крен“. Сакупила се омладина из целог округа да се уједини у борби за народно ослобођење, да манифестује своју оолидарност са совјетском и савезничком омладином и да покаже своју чврсту решеност за вођење борбе до истребљења фашизма. Иступало је доста говорника. Нарочито је био прекидан великим аплаузом представник Компартије, којој се клицало... После свршеног поподневног програма сва омладина, у поворци по четири ишла је кроз варош, певала, свирала, бацала пароле. На великом гпхјацу се и коло играло. Увече се приређивало „културно вече“, прво после ослобођења Чачка. Програм је био доста добар, иако се спремао само неколико дана. Кући смо пошли после свршеног програма. Песма се разлегла у тихој ноћи. Сви смо били задовољни митингом. .

Већ истог дана по граду и околини дељени су мали леци у којима се омладина обавештава да је изабран Одбор народноослободилачког омладинског савеза Србије за округ чачански и да ће упис у чланство нове омладинске организације вршити: у Чачку Аница Милосављевић, у срезу трнавском Владимир Јањић, у драгачевском Раденко Броћић, у љубићком срезу Миро Вуковић, а у таковском Владимир Лазић. У ствари, ови другови изабрани су за секретаре среских одбора Народноослободилачког омладинског савеза.

У трнавском срезу, у ком сам био задужен, одмах сам приступио стварању Народноослободилачког омладинског савеза. Не сећам се да смо задатак разрађивали на састанку Среског комитета Скоја, али знам да сам одмах почео да остварујем овај задатак. Истина, у прогласу о стварању Народноослободилачког омладинског савеза речено је да ћу ја обављати упис у Савез у срезу трнавском, али се не сећам да сам и једног омладинца уписао, јер

оам задатак схватио као стварање организација по селима. Формирали смо одборе Савеза у свим селима и договорили се тада да основне школе буду места окупљања и рада омладине.

Не сећам се имена свих омладинаца који су тих устаничких дана радили у Савезу. Дobar део мушке омладине био је већ у јединицама Чачанског партизанског одреда. У селима је остала претежно женска омладина са врло мало мушкараца. Сећам се да сам о томе једном разговарао са чланом Окружног комитета КПЈ за округ чачански, другом Момчилом Вилимановићем. Њему сам изнео да бих желео да идем у јединицу јер рад са женском омладином могу да организују и другарице. У Атеници је тада постојала партијска ћелија са три или четири члана и ја сам био њен секретар. Рекао сам члану Окружног комитета да за рад са омладином може бити задужен и неки други члан Партије. Друг Вилимановић ми тај захтев није одобрио и категорично је захтевао да останем у позадини. Тако ми се није испунила жеља да одем У одред.

Стварајући организације Народноослободилачког омладинског савеза пошли смо од постојећих скојевских организација. Договорали смо се да у руководство Савеза бирамо најбоље омладинце. Штампали смо и легитимације, које су потврђивале „члан Народноослободилачког омладинског савеза за округ чачански”. Имали смо и свој печат.

Колико се данас сећам, организације Савеза омладине створене су у више села. У Кулиновцима и Атеници смо имали организацију у чијем руководству су били: Зорка Лишанчић, Милица Тодосијевић, Олга и Милена Шолајић, Димитрије Средојевић и ЈОШ неки. У Трнави су у омладинском руководству били: Драга и Драган Суботић, Нада Бабовић, Стеван Салевић и др. Омладинско руководство у Жежевици чинили су: Бранка Поповић, Југо Поповић и још неки чија сам имена заборавио. У Заблаћу најактивнији је био Ђуро Алексић, у Горичанима су активно радиле сестре Божићевић. Имали смо омладинске организације и у другим селима трнавског среза. Тежиште рада било је на организовању помоћи Одреду и породицама бораца. Омладина се сакупљала најчешће у школама. После договора кретало се у акције. Помагали смо народноослободилачким одборима у спровођењу разних задатака, прикупљали вуну и организовали прела, помагали у сакупљању летине, а понекад су омладинске групе носиле храну и остале потребе борцима у јединицама.

Стварање омладинског Савеза много је сметало четницима. Четници су свим силама настојали да нас заплаше и онемогуће нам рад. Остало ми је, на пример, у сећању да је на омладинском састанку у Трнави, на два-три дана пре четничког напада на Чачак, изнето како четник Милорад Славковић прети омладини која иде на прела и омладинске састанке и калсе како ће их све једног дана „разјурити краљева војска”.

Прела и сви остали омладински састанци коришћени су и за културни рад. Често су читани делови појединих књига, а после тога увек је било певања. Смењивале су се народне и борбене песме, а често се на старе народне песме додавала нова борбена садржина.

После ослобођења Чачка, негде у октобру, одржана је у овом граду једна омладинска приредба на коју је дошао веома велики број посетилаца.

У селима су тада, обично по школама, створене разноврсне омладинске групе. Најчешће су радиле културно-уметничке екипе. Програм су одабирали, а каткад и писали, школовани и талентовани другови. Имали су најчешће облик рецитала састављених од хорских, лирских и драмских текстова. Од песама на програму су најчешће биле: „Буди се исток и запад“, „Падај сило и неправдо“, „Билећанка“, „Митровчанка“, „Устај сељо устај роде“, „Ланци нам се кују клети“, „Сија звезда сија свака“, „Срп и чекић челични“, „Пшеница је класала“ и друге. Тада су све популарније постајале устаничке пеоме. Једна од њих била је и песма „Са Овчара и Каблара“, коју су борци из ових крајева пронели широм земље. По сећању Вучка Милошевића, првобитни текст гласио је нешто другачије него што се данас пева. Тај текст био је овакав:

Са Овчара и Каблара
Чобаница проговара:

Да сам тица к'о голубић
да одлетим до на Љубић

Да ја видим мога мила
како с четом парадира. . .

Једно време певала се и оваква пвсма:

Ој, Хитлеру, милу ли ти нану,
Оставићеш кости на Балкану. . .

У једном броју села омладинци су наручили и песму „Ви падосте жртвом“. Први пут је та песма певана на сахрани омладинца Десимира Крсмановића, који је погинуо у борби против жандарма у Гучи.

За хорско рецитовање припремани су: Ракићев „Долап“, Шантићева песма „О класје моје“, песма „Црвена“ Косте Абрашевића, а врло често је рецитована песма „Издајица“ Јове Јовановића Змаја.

У селу Трнави на једној приредби певао се и „Врабац“. Сећам се да је почињао стиховима:

Тенак, тенак, чудна сирава,
Изум није нов,
Ал' од срца партизана
Мекши му је ков. . .

Програми припремљени у једном селу понекад су приказивани на гостовањима и у другим селима. У програмима су понекад учествовале и поједине групе из партизанских јединица, које су се налазиле у селу или околини.

Омладина је масовно учествовала и у разним другим акцијама, супротстављајући се нарочито непријатељској пропаганди. Омладинци у свим селима су редовно пратили кретање непријатеља, али су због такве активноети били изложени притиску четника. После повлачења наших снага и поновне окупације, четници су се свирепо светили најактивнијим омладинцима. Шестог децембра 1941. године су током ноћи нохватали велики број активних омладинки и дотерали их у основну школу у Атеници. Пошто су их једну ноћ држали затворене, сутрадан су их натерали да „лижу патос школе — да се сија као што је и раније био". Злурадо су се церекали и говорили како то морају да раде јер су ту играле и „спроводиле пропаганду". Истини за вољу, учионице су биле заиста запуштене. Међутим, само неколико дана после тога наишла је једна немачка јединица и учиокице атеничке школе претворила у коњушнице.

Владимир ЈАЊИБ.